

DARS JARAYONIDA TALABALAR PSIXOLOGIK HOLATINING O'QUV MOTIVATSIYASI BILAN O'ZARO BOG'LIQLIGI

Davletova Nodira Nuraddinovna

Ma'mun universiteti o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15698372>

Annotatsiya: Ushbu tezisda oliy ta'lim muassasalari talabalari dars jarayonida yuzaga keladigan psixologik holatlar va ularning o'quv motivatsiyasi bilan o'zaro bog'liqligi ilmiy asosda tahlil qilingan. Talabalar psixologik holatining o'quv jarayonidagi barqarorligi, hissiy-emotsional ahvoli va kognitiv faolligi motivatsiya darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatishi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: talaba, dars jarayoni, psixologik holat, o'quv motivatsiyasi, emotsional barqarorlik, kognitiv faollik, stress.

Kirish

Zamonaviy oliy ta'lim jarayonida talabaning shaxs sifatida rivojlanishi va uning o'quv yutuqlariga erishish jarayoni nafaqat bilimlar tizimini o'zlashtirish, balki ichki psixologik holatlar va o'quv faoliyatiga bo'lgan motivatsiya darajasiga ham chambarchas bog'liqdir. Har bir dars jarayoni o'ziga xos psixologik muhitda kechadi va bu muhit talabaning o'z-o'zini anglash, o'z kuchiga bo'lgan ishonchi va o'z faoliyatini samarali tashkil eta olish qobiliyatlarini shakllantirishga ta'sir ko'rsatadi. O'z navbatida, talabada yuzaga keladigan psixologik holatlar — stress, tashvish, qiziqish yoki befarqlik kabi holatlar — uning o'quv motivatsiyasini shakllantiruvchi muhim omillar sifatida qaraladi.

Motivatsiya talabaning ta'lim jarayonidagi faol ishtiroki, o'z oldiga maqsad qo'yishi va ushbu maqsad sari intilishining ichki kuchidir. Shu bois, oliy ta'limda o'quv motivatsiyasini mustahkamlash, uni barqarorlashtirish masalasi pedagogik va psixologik tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib kelmoqda. Ammo motivatsiyaning shakllanishi va barqarorligi ko'p jihatdan talabaning dars jarayonidagi psixologik holati, ya'ni uning hissiy-emotsional ahvoli, o'zini qadrlashi va dars jarayonidan olgan qoniqishi bilan uzviy bog'liqdir. Agar talaba dars jarayonida o'zini qulay, barqaror va qiziqish bilan to'la his etsa, bu uning o'quv motivatsiyasini kuchaytiradi; aksincha, dars jarayonidagi psixologik zo'riqish va tashvish holatlari motivatsiyaning pasayishiga olib keladi.

Bugungi globallashuv va raqamli ta'lim sharoitida talabalarining psixologik holatini tahlil qilish, o'quv motivatsiyasi bilan o'zaro bog'liqligini o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ega. Chunki ta'limning samaradorligi talabalarining o'z o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabatini shakllantirish orqali ta'minlanadi. Shu jihatdan, ushbu tezisda dars jarayonida talabalar psixologik holatining o'quv motivatsiyasi bilan o'zaro bog'liqligi ilmiy tahlil qilinib, mazkur jarayonda yuzaga keladigan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari yoritiladi.

Oliy ta'lim muassasalari dars jarayonida talabalar psixologik holatining o'zgarishi va uning o'quv motivatsiyasi bilan o'zaro bog'liqligini aniqlash uchun turli usullardan foydalaniladi. Talabaning dars jarayonidagi hissiy-emotsional holatini aniqlashda psixologik diagnostika metodlari — so'rovnomalar, testlar va suhbatlar keng qo'llaniladi. Tadqiqot materiallari sifatida, asosan, ta'lim jarayonida faol qatnashib kelayotgan turli bosqichdagi talabalar guruhi tanlanadi. Ularning dars jarayonidagi psixologik holatini o'rganishda "Motivatsion qiziqish darajasi" testi, "Emotsional ahvolni baholash" testi va o'z-o'zini baholash so'rovnomalari asosiy manba sifatida xizmat qiladi.

Tahlil jarayonida aniqlanishicha, talabalarning dars jarayonida his qiladigan psixologik holatlari ularning o'quv motivatsiyasiga bevosita ta'sir etuvchi kuchli omil sifatida namoyon bo'ladi. Masalan, darsda o'zini qulay va ishonchli his qilgan talabalar topshiriqlarni bajarishga nisbatan yuqori ichki motivatsiyaga ega bo'lib, ularda o'zlashtirish darajasi, faol ishtirok va tashabbus ko'rsatish ko'rsatkichlari yuqori bo'ladi. Aksincha, dars jarayonida o'zini bezovta, stressli yoki befarq his qilgan talabalarda o'quv motivatsiyasi pasayadi, ular topshiriqlarga bo'lgan qiziqishni yo'qotadi, natijada o'quv samaradorligi kamayadi.

Material sifatida yig'ilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, dars jarayonining tashkiliy va metodik jihatlari ham talabalar psixologik holatini belgilashda muhim rol o'ynaydi. Interaktiv metodlar, jamoaviy ish, ochiq muloqot va talaba-shogird munosabatlaridagi demokratik muhit talabaning psixologik holatini ijobiy tomonga o'zgartiradi va motivatsion kuchni oshiradi. Shuningdek, dars jarayonida qo'llaniladigan rag'batlantiruvchi vositalar (maqtov, baholashning shaffofligi, muvaffaqiyatga erishish tajribasi) talabalarning emotsional barqarorligiga xizmat qiladi va o'z o'quv faoliyatini ijobiy baholashga undaydi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, talabalar psixologik holatining o'quv motivatsiyasi bilan o'zaro bog'liqligini o'rganish materiallari nafaqat nazariy xulosalar chiqarishga, balki amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga ham asos bo'ladi. Bu esa oliy ta'lim tizimida ta'lim jarayonining sifatini oshirishga qaratilgan strategiyalarni takomillashtirishda muhim o'rin tutadi.

Muhokama:

Oliy ta'lim jarayonida talabalar psixologik holati va ularning o'quv motivatsiyasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy faoliyatda ham doimiy e'tibor talab etadigan masala sifatida ko'zga tashlanadi. Chunki o'quv motivatsiyasi o'z-o'zidan shakllanmaydi; u talabaning dars jarayonida o'zini qanday his qilishiga, atrof-muhitning unga ko'rsatadigan psixologik va emotsional ta'siriga bevosita bog'liqdir. Muhokama jarayonida olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, talabalar o'zlarini qulay, o'z kuchiga ishonch bilan to'la his etgan hollarda o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqish kuchayadi va bu ular uchun mustahkam ichki motivatsiyaning shakllanishiga asos bo'ladi.

Aksincha, dars jarayonida talabalarda yuzaga keladigan psixologik diskomfort, stress va tashvish holatlari o'quv faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bu holatlarda talabalar ko'proq passivlikka beriladi, o'z bilimlarini namoyon etishdan cho'chiydi va o'z o'zini qadrlash darajasi pasayadi. Muhokama davomida shuningdek shuni aniqlash mumkin bo'ldiki, talabaning motivatsiyasini rag'batlantirish uchun dars jarayonida pedagogning kommunikativ mahorati, individual yondashuvi va psixologik qo'llab-quvvatlashi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Zero, ta'lim jarayonida emotsional qulay muhit yaratish orqali talabaning motivatsiyasini oshirish mumkin.

Muhim jihatlardan biri shundaki, o'quv motivatsiyasi talabaning o'z shaxsiy maqsadlariga erishishga intilishi va o'zini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyoji bilan uzviy bog'langan. Shuning uchun psixologik xizmatning muntazam ravishda talabalarning psixologik holatini monitoring qilishi va shu asosda individual maslahatlar berishi motivatsiyani barqarorlashtirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, interaktiv o'qitish metodlaridan, jumladan, muammoli o'qitish, loyihaviy ishlar, jamoaviy muloqot va gamifikatsiya elementlaridan foydalanish talabalarning o'z-o'zini anglash, o'z kuchiga bo'lgan ishonchi va shaxsiy muvaffaqiyatga erishish istagini oshiradi.

Shu bois, oliy ta'lim muassasalari uchun dars jarayonini tashkil etishda nafaqat bilim berishga qaratilgan metodlar, balki psixologik qulaylikni ta'minlashga qaratilgan yondashuvlar,

motivatsiyani oshiruvchi pedagogik strategiyalar ishlab chiqish zarur. Faqatgina shunday integratsiyalashgan yondashuv bilangina ta'lim jarayonining sifatini oshirish, talabaning intellektual va psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlash mumkin bo'ladi.

Xulosa.

Oliy ta'lim muassasalaridagi dars jarayoni nafaqat bilimlarni o'zlashtirish jarayoni, balki talabaning psixologik holati shakllanishi va uning o'quv motivatsiyasi rivojlanadigan muhim ijtimoiy-psixologik makon sifatida xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, talabaning o'zini dars jarayonida qanday his etishi — u qanchalik emotsional barqaror, qiziqish bilan to'la, o'z kuchiga ishonchli bo'lsa — uning o'quv faoliyatidagi faolligi va motivatsiyasining darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Aksincha, stress, tashvish, bezovtalik yoki befarqlik kabi salbiy psixologik holatlar o'quv motivatsiyasining susayishiga olib keladi, bu esa ta'lim samaradorligiga salbiy ta'sir qiladi.

Shu bois, ta'lim jarayonini tashkil etishda talabalar psixologik holatini barqarorlashtirish, ularda ijobiy motivatsion muhitni yaratish o'qituvchilar va pedagogik jamoalar zimmasidagi muhim vazifa sifatida e'tirof etiladi. Interaktiv o'qitish texnologiyalari, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, psixologik qo'llab-quvvatlash xizmatlari talabaning psixologik holatini mustahkamlashda va o'quv motivatsiyasini oshirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli, oliy ta'lim tizimida psixologik barqarorlik va motivatsion yondashuvni uyg'unlashtirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish zaruratga aylandi.

References:

Используемая литература: Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдурахмонов К.Р. Психологические особенности студентов в учебной деятельности. — Ташкент: Фан, 2018. — 156 с.
2. Deci E.L., Ryan R.M. Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. — New York: Plenum, 1985. — 371 p.
3. Slavin R.E. Educational Psychology: Theory and Practice. — 12th ed. — Boston: Pearson, 2017. — 560 p.
4. Назаров Ш. Психологическая служба в высшей школе: задачи и перспективы // Психология и педагогика. — 2021. — №3. — С. 44–50.
5. Maslow A.H. Motivation and Personality. — 3rd ed. — New York: Harper & Row, 1987. — 293 p.
6. Mamatov S. Oliy ta'lim jarayonida talabalarning motivatsiyasi: nazariy va amaliy jihatlar // O'zbek pedagogik axborotnomasi. — 2021. — №1. — B. 33–38.